

Dünya miqyasında türk dövlətlərin rolü və nüfuzu durmadan artır. Səbəbi də heç şübhəsiz ki, beynəlxalq güc mərkəzinə çevrilmesidir. Harada, hansı bölgədə təbii fəlakətlər, xüsusilə də zəlzələlər, yanınlar, daşqınlar varsa orada Türk Dövlətləri Təşkilatına daxil olan ölkələrin problemlərin həlli üçün gücü və feal müdaxiləsi açıq şəkildə hiss olunur. İqtisadi, siyasi, hərbi güc balansı baxımından da Türk Dövlətləri Təşkilatı böyük üstünlüklerə malikdir. Bu baxımdan əksər siyasi şərhçilərin, eləcə də türk dövlətlərinin çağırışlarına və isteklərinə əsasən Türk Dövlətləri Təşkilatının hərbi blokunun yaradılmasına zərurət var. Bu zərureti şərtləndirən əsas əmillerdən biri dünyada artan, zoraklıqlıların, bəzi dövlətlərin digər ölkələrə gücü nümayiş etdirməsi, daxili qarşıdurmalar və digər səbəblərdən, digər amil isə hər an özlərini böyük güc hesab edən qüvvələrin Türk Dövlətləri Təşkilatının hansısa birinin ərazisinə hərbi müdaxilə etməsi təhlükəsidir. Belə məqamda Türk Dövlətləri Təşkilatının yaranacaq hərbi bloku sərt və təsirli tədbirlər görə bilər. Digər tərəfdən isə Türk Dövlətləri Təşkilatının hərbi bloku NATO və KTMT-dən fərqli olaraq ədalətli mövqə sərgiləyərək dünyada sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına özünün prinsipial töhfələrini verər. Təbii ki, bu da Türk Dövlətləri Təşkilatının hərbi blokuna inam və etimadı artır, nüfuzunun daha da artmasına imkanlar yaradır. Hərbi blokun yaranması türk dövlətlərinin, xalqlarının rifahının və təhlükəsizliyinin təmin olunmasına da misilsiz zənginlik qatar.

Əminliklə qeyd etmək olar ki, Türk Dövlətləri Təşkilatları arasında hərbi blokun yaradılmasına hər hansı əngel yoxdur. Sadəcə hələ ki, üzv dövlətlər gözləmə mövqeyindədir. Azərbaycan tərəfi isə məsələ ilə bağlı açıq mövqə ifade edir. Türk Dövlətləri Təşkilatının Qəbələdə keçirilən Zirvə görüşündə Azərbaycanın Xarici İşlər naziri Ceyhun Bayramov dövlətlərimiz arasında hərbi və müdafiə sahəsində əməkdaşlığın artırılması nəzəriliyi ilə bağlı mövqə ortaya qoydu və fikirlər səsləndirdi. Bu isə bir daha onu təsdiq edir ki, Azərbaycan türk dönyasının təhlükəsizliyinin təmin edilməsində ciddi şəkildə maraqlıdır və bunun üçün hər cür dəstəyi göstərməyə hazırlıdır.

Hərbi blokun yaradılmasına maneə ola biləcək səbəblər varmı?

Hazırda Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızistan və Türkiye Türk Dövlətləri Təşkilatına üzvləridir. Özbəkistan 14 sentyabr 2019-cu ildə quruma üzv olub. 2018-ci ilin sonlarından bu yana Macarıstan müşahidəçi dövlətdir və yaxın zamanda Türk Şurasına tam hüquqlu üzv olacağının gözlənilir. Beynəlxalq status daşıyan Türk Dövlətləri Təşkilatı hərbi, siyasi blok deyil. Bunun üçün hələ ki, prinsipial addımların atılması da gözlənilmir. Niye, səbəbi nədir, Türk Dövlətləri Təşkilatının hərbi blokun yaradılmasına nə mane olur? Bu kimi suallara təbii ki, üzv dövlətlər cavab verə bilər. Yalnız Azərbaycan məsələ ilə bağlı isteklərini ifade edir.

Ehtimal olunur ki, Qazaxıstan, Qırğızistan və Özbəkistan hərbi blok hesab olunan da KTMT-nin üzvləridir. Söyügedən dövlətlərin KTMT-də ola-ola Türk Dövlətləri Təşkilatının yaradılması arzu edilən hərbi blokunda olmaları mümkünüz görünür. Qazaxıstan, Qırğızistan və Özbəkistan KTMT-dən çıxmışa Türk Şurasının hərbi blokunda yer ala bilərlər. Təbii ki, belə bir hal baş versə, bu Rusiya kimi terror yuvası hesab oluna vəhşi dövlətin maraqlarına toxunmuş olar. Dərhal hansıa təxribatlar törətməkə sözügedən dövlətlərin daxilində ciddi problemlər yaradı bilər. Nəzəre almaq lazımdır ki, bir qədər əvvəl Yaponianın baş naziri Sıqeru İsbə Aşiyada yeni hərbi blokun yaradılmasının vacibliyini bildirib. Qeyd edib ki, yaradılacaq yeni hərbi blok NATO-ya bənzəri ola bilər. Lakin bir sıra ölkələr, xüsusilə də Hindistan və Rusiya mənfi münasibət bildiriblər. Rusyanın

TDT-nin hərbi blokunun yaradılması zərurətə çevrilir

xarici işlər naziri Sergey Lavrov bildirib ki, Asiyada hərbi blokların yaradılması ilə bağlı istənilən ideya özündə qarşıdurma riski daşıyıv və bu, qaynar fazaya çevrile bilər. Əs-lində, Rusyanın narahatlığı başa düşəldən. Yaponiya hələdə hazırda rusyanın ərası olan 4 adaya qarşı iddialar ireli sürü və Yaponiya baş naziri Sıqeru İsbə 4 adanın geri qaytarılması ilə bağlı Rusiya ilə danışqlar apardıqlarını bəyan edib.

Bele iddialar Rusiyada ciddi narahatçılıqlar yaradır. Rəsmi Moskva hesab edir ki, Asiya bölgəsində yeni hərbi blok yaranarsa, bu onlar üçün ciddi problemlərə yol açə bilər. Ən azı Yaponiya arxasındaki güclərə arxalanaraq 4 adanın qaytarılması ilə bağlı Rusiya ilə təhdid dilində danişə, hətta bir məqamda hərbi gücdən istifadə edə bilər. Bu isə Rusiya üçün arzuolunmaz nəticələrə getirib çıxara bilər. Ona görə de, Rusiya sərhədləri yaxınlığında Türk Dövlətləri Təşkilatının hərbi blokun yardımaması üçün hər cür vasitə və üsullardan istifadə edə bilər. Ancaq nəzəre almaq lazımdır ki, artıq dünyamız dəyişib, Türkiye və Azərbaycan kimi yeni güc mərkəzləri, aparıcı dövlətlər yaranıb. İndi ötən esrin 90-ci illəri də deyil, bu gün güclü və qüdrətli türk dövlətləri mövcuddur.

Dünyada hərbi güc balansı dəyişib

Bu gün dünyamızda baş verən siyasi, hərbi proseslər onu təsdiq edir ki, artıq beynəlxalq aləmdə güc balansı dəyişib. Misal üçün Rusiyani, Hindistani və İsləili misal olaraq göstərmək olar. Bu dövlətlər son illərə qədər böyük hərbi, siyasi güc mərkəzləri hesab olundurlar. Bu gün isə zəif dövlətlər sırasında yer alıblar. İsrail 2023-cü ilin oktyabrın 7-dən bu gəne qədər adı silahlarla silahlanmış HƏMAS-a güc gələ bilmir. Əksinə, zərbələr görür və böyük itkilərə məruz qalır. İsrail açıq döyuş meydandasında sadə fələstini döyüşçülərə güc gələ bilmədiyindən qisəsini fələstini uşaqları, qocaları, qadınları öldürməkə almağa çalışır. Artıq İsrailin ABŞ-dan aldığı dağıdıcı güce malik silahlars, raketlər, dronlar, hərbi təyarelərlə 68 min mülki fələstintilini qətlə yetiriblər. Bir sıra ölkələrin, o cümlədən də BMT-nin İnsan Hüquqlarının Müdafiə Komitəsi ardıcıl 3 -dəfə İsrailin Qəzzada genosid törətməsi barədə qətnamə qəbul edib. Beynəlxalq hərbi tribunal İsrail Baş naziri Netenyahunun və onun komandasının həbs edilərək, ədalət məhkəməsinə verilməsi barədə qərar çıxarıb. İsrail isə dayanmaq bilmir. Hər gün Qəzzadakı xəstəxanaları, qacqın düşərgələrini hədəfə almaqla HA-

MAS-a zərər verməyə ümidi edir. Ancaq udzacağı şübhəsizdir. Çünkü çox zəif və gücsüzdür. Hindistanda iddialarının eksi olaraq məğlubiyyətə məhkumdur. Bu yaxınlarda Pakistanla savaşda rüsvayıq məğlubiyyətə üzləşdi. Nəticədə ağ bayraq qaldırımaq məcbur oldu. Eyni acınacaqlı məğlubiyyəti Rusiyada yaşamaqdadır. Artıq 4 ilə yaxındır ki, özündən qat-qat zəif hesab etdiyi Ukraynaya güc nümayiş etdiren və məkrli planlarını reallaşdırıb bilmir. Zəifliliyi ört-basdır etmek üçün Rusiya Ukraynanın dinc sakinlərini hədəfə alır, öldürür və yaralayıb, şəhəri, kəndləri xarabazarlıqlara çevirir. Ukrayna isə böyük hərbi uğurlar əldə etməkdədir. İlkin dövrde işğal edilən ərazilərinin böyük hissəsinə azad etməye nail olan Ukrayna Rusiyanın ərazilərinə də ciddi zərbələr endirməkdədir. Bunun nəticəsi olaraq Rusiya əhalisi kütlevi şəkildə ölkədən qaçırlar. Hesablamaya görə, müharibə başlayandan 6 milyon 850 min insan Rusiyani tərk edib. Ölkədə acliq və səfələt hökm sürür. Ukrayna silahlı qüvvələrinin Rusiyaya məxsus 14 neft emalı zavodundan 8-ni tam şəkildə sıradan çıxartması 4-nü isə qismən zədələməsi Rusiyada benzin çatışmazlığına getirib çıxarıb. Vəziyyət belə davam edərsə, yaxın vaxtlarda Rusiyada erzaq məhsullarının talonla verilməsinə başlanıla-caq. Artıq bununla bağlı Rusiya Dövlət Dumasında təkliflər də səslənir.

Müsəbat və qırurverici hal ondan ibarətdir ki, Türk Dövlətləri Təşkilatına daxil olan ölkələri istənilən hədəfine və məqsədinə çatmayı bacarı. Türkiye on illər davam edən Suriya böhranını cəmi 5 günə həll etməyi bacardı. Azərbaycan 30 illik erməni işğalına son qoymaqla ərazi bütövlüyü və suverenliyini təmin etdi. 44 günlük Vətən Müharibəsi zamanı Azərbaycan düşmenin məhv edilməsində möhtəşəm şəkildə qurub yaradıdı hərbi zavodlarda istehsal olunan hərbi texnikadan və silah-sursatdan istifadə etdi. Hərbi ekspertlərində gəldiyi qənaətə görə Azərbaycan istehsalı olan silah-sursat daha dəqiq və böyük dağıdıcı güce malik silahlarsı olub. Bunun nəticəsi olaraq Azərbaycan qısa müddədə Ermənistən ordusunu və onların yerlərdəki xarici terrorçu dəstələri tamamilə məhv etdi.

Qəbelədə 7 oktyabr 2025-ci ildə Türk Dövlətləri Təşkilatının Dövlət Başçıları Şurasının 12-ci Zirvə Görüşündə Prezident İlham Əliyevin çıxışı zamanı bu məsələye toxunarkən bildirdi ki, 2020-ci il 44 günlük Vətən müharibəsində tarixi Zəfərimiz, həmçinin 2023-cü ildə qətiyyətli antiterror tədbirləri nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının 30 illik işğalına son qoyuldu: "Bununla da ölkəmizin

ərazi bütövlüyü və əzəli torpaqlarımız üzərində suverenliyi bərpa olundu. Bu tarixi nai-liyyət yalnız Azərbaycanın milli iradəsinin və əzmkar mubarizəsinin tentənesi deyil, eyni zamanda, bölgədə ədalətin, sülhün və sabitliyin bərqərar olunmasına mühüm töhfədir. İki ay əvvəl Vaşinqtonda, Ağ Evdə Azərbaycanla Ermənistən arasında sülh sazişinin paraflanması Cənubi Qafqazi sülh məkanına چəvirəcək. Vaşinqton Zirvəsi çərçivəsində, eyni zamanda, ATƏT-in Minsk qrupunun və əlaqədar strukturların bağlanması üçün edilmiş birgə müraciətə uyğun olaraq, sentyabrın 1-də ATƏT tərəfindən qəbul edilmiş qərarla keçmiş münaqişənin bu qalıqları da aradan qaldırıldı".

Birlik və bir-birinə inam, etimad Türk Dövlətləri Təşkilatının hərbi gücünü artırır

Tam qətiyyətə demək olar ki, Azərbaycanın müdafiə sənayesi əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf edib. Fire Power nəşriyyatının məlumatına görə, Azərbaycan hərbi gücünə və silah istehsalına görə 145 ölkə arasında 59-cu, ABŞ-nin U.S. News & World Report nəşrinin təqdim etdiyi statistikaya əsasən isə dünyada sıralamasında 29-cu yerdədir. Bu, Azərbaycan üçün əhəmiyyətli bir göstəricidir. Bu göstəricilər yalnız xarici hərbi eməkdaşlıqların deyil, həm də istehsal edilən yerli silahların neticəsidir. Belə ki, ölkəmizdə "TR-107", "TRB-107", "Şimşək" iki kalibrli snayper pulemyotu, "Gürzə" hərbi maşını, "İstiqlal-14,5" anti-materiya tūfəngi və 2024-cü ildə "ADEX-2024" Beynəlxalq Müdafiə Sərgisində nümayiş etdirilən "Turan-1" silahları istehsal edilir. Şərti adı "Turan 1" olan silah ilk dəfə "ADEX-2024" 5-ci Yubiley Azərbaycan Beynəlxalq Müdafiə Sərgisində nümayiş etdirilib. Silah yerli mühəndisələr tərəfindən hazırlanıb və 2024-cü ildə istehsal olunub. Çəkisi 3 kilogram 600 qram olan silahın vuruş məsafəsi 1000 metr, daraj tutumu 30 gülləlikdir. Müasir sistem orijinal standartlara uyğun olaraq hazırlanıb və sərgidə ilk dəfə nümayiş olunur. Silah sınaq testlərindən keçib, lakin hələ istifadə olunmayıb.

Dost, qardaş ölkə olan Türkiye silah istehsalına və dünyada hərbi göstəricisine görə, aparıcı dövlətlərdənədir. Hərbi baxımdan Türkiye dünyanın 8-ci ən güclü ölkəsidir. NATO-da ABŞ-dan sonra ən güclü orduya malik olan ölkə də Türkiyedir. Türkiyənin Baykar, TUSAŞ (Türk Havacılık və Uzay Sanayii), Vestel və STM (Savunma Teknolojileri Mühəndislik və Ticaret), müxtəlif tipli dronlar (PUA) istehsal edir. Baykar tərəfindən istehsal edilən Bayraktar TB2 pilotsuz təyyarəsi raket daşıya bilən ən kiçik pilotsuz döyüş təyyarələrindən biri kimi tanınır və hava nəzarəti, keşfiyyat və hədəfə zərbe endirmək üçün istifadə olunur. Baykar tərəfindən dünyanın 20-yə yaxın ölkəsinə 2, 5 milyard dollar dəyərində Bayraktar TB2 satılıb. Alıcıların sayının artması onu deməyə əsas veri ki, Türkiyənin istehsal etdiyi silahlar daha keyfiyyətli və dəqiqlikdir. Bir sözə, Türk dünyası yeni uğurları və nailiyyətləri ilə dünya miqyasında böyük nüfuz sahibi olmaqla yanaşı növbəti tarixini yazır. Bu tarixin yeni bir sehi-fəsi isə hərbi blokun yaradılması olacaq. Ümid edir, həm də əminik ki, çox yaxın zamanlarda Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv olan dövlət siyasi iradə ortaya qoymaqla təşkilatın hərbi blokunun yaradılmasına qərar verəcəklər.

İLHAM ƏLİYEV